

ПОНЯТТЄВА СКЛАДОВА КОНЦЕПТУ *SIN* / *ГРІХ* В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

О.В. Ваховська (Харків)

Стаття присвячена характеристиці поняттєвої складової лінгвокультурного концепту *SIN* / *ГРІХ*, представленого у західно- та східноєвропейських філософських і теологічних концепціях Середньовіччя та Нового часу. Виділено наступні параметри поняття гріха: свідоме закорінене в непримушеній волі людини порушення дією (бездіяльністю), словом або думкою закону та волі Бога; втрата єдності з Богом; притаманне всім людям моральне зло; неправда; хвороба; беззаконня; поневолення; недосконалість тощо. Показано, що еволюція поняттєвої складової концепту *SIN* / *ГРІХ* полягає у зміні не стільки її сутнісних параметрів, скільки ціннісного складника цього концепту.

Ключові слова: етика, лінгвокультурний концепт *SIN* / *ГРІХ*, мораль, поняттєва складова, теологія, філософія.

О.В. Ваховская. Понятийная составляющая концепта *SIN* / *ГРЕХ* в англоязычной картине мира. Стаття посвящена характеристике понятийной составляющей лингвокультурного концепта *SIN* / *ГРЕХ*, представленного в западно- и восточноевропейских философских и теологических концепциях Средневековья и Нового времени. Выделены такие параметры понятия греха: сознательное проистекающее из свободной воли человека нарушение поступком (бездействием), словом или мыслью закона и воли Бога; утрата единства с Богом; присущее всем людям моральное зло; неправда; беззаконие; болезнь; утрата свободы; несовершенство и под. Показано, что эволюция понятийной составляющей концепта *SIN* / *ГРЕХ* заключается в изменении не столько ее сущностных параметров, сколько ценностного компонента этого концепта.

Ключевые слова: лингвокультурный концепт *SIN* / *ГРЕХ*, мораль, нравственность, понятийная составляющая, теология, философия, этика.

O.V. Vakhovska. The Concept SIN in the English World View. The article deals with the analysis of the characteristic of the cultural concept SIN represented in The West-European philosophical and theological theories of the Middle Ages and New Time. The following parameters of the concept SIN are drawn: voluntary transgression of God's law; disunity with God; moral evil rooted in all people; falsehood; disease; iniquity; bondage; imperfection etc. The evolution of the concept SIN proves to involve not the essence of the concept SIN but rather the changes in its evaluation.

Key words: linguocultural concept SIN, morality, philosophy, theology.

Концепт в когнітивній лінгвістиці визначається як індивідуальна “оперативна змістова одиниця пам’яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (*lingua mentalis*), всієї картини світу, відображеної в психіці людини” [12]. Одиницею лінгвокультурного виміру світу є лінгвокультурний концепт – складне багатомірне колективне ментальне утворення, характеристики якого сформовані поняттєвим, образним та ціннісним складниками [5; 6; 9, с. 22–32]. Внутрішня опозиція лінгвокогнітивних та лінгвокультурних концептів є суттєвою [5], але не контрадикторною, адже “з позицій когнітивної лінгвістики ми йдемо від людини до культури, з позицій лінгвокультурології – від культури до людини” [9, с. 29]. Поняттєва складова є тією характеристикою концепту, значущість якої однаково визнається як в рамках лінгвокогнітивного, так й лінгвокультурного підходу.

Мету цієї розвідки становить лінгвальна характеристика поняттєвої складової концепту SIN / ГРІХ в англійській християнській картині світу виходячи з гіпотези про те, що християнські картини світу Західної Європи мали спільні провідні тлумачення гріха за даними філософських і теологічних концепцій, які на різних етапах духовної історії людства ставили перед собою питання виникнення, джерела, сутності, міри та наслідків зла, що неодмінно вело до необхідності розв’язання проблеми гріха – “зла з релігійної точки зору” [25].

Об’єктом дослідження виступає поняття гріха, а його предметом – особливості лінгвогносеологічної сутності згаданого поняття в філософських та теологічних концепціях Середньовіччя та Нового часу.

Актуальність розвідки зумовлена її антропоцентричною спрямованістю та значущістю концепту SIN / ГРІХ у картині світу Західної Європи, зокрема, англійській, на матеріалі мови якої виконаний аналіз.

Провідні параметри поняттєвої складової концепту відповідають семам лексеми *sin* – імені досліджуваного концепту в англійській мовній картині світу. Ці параметри закорінені у середньовічній християнській картині світу, що має спільний для християнських країн Європи етико-релігійний сегмент. Історично поняття гріха в європейській філософії виникає у зв’язку зі знанням, і лише з появою християнства переосмислюється згідно релігійних догм, пор.: в етичній системі Сократа (V ст. до н.е. – IV ст. до н.е.) добродетель тотожна знанню: обізнана людина робить добрі вчинки [20, с. 625]. На думку С. К’еркегора, Сократові не вистачає поняття волі: давньогрецький філософ “був занадто щасливим, занадто наївним, занадто естетичним та грішним, щоб припустити можливість скоєння зла за умови розуміння, що це є зло” [14].

Виникнення поняття гріха, або “**морального зла**, яке полягає в порушенні дією, словом або думкою волі Бога” [20, с. 403], історично пов’язується з позаморальним поняттям *скверни* (своєрідної фізичної зарази або бруду, що витікає з порушення сакральних заборон – табу) [там само] і може бути основою концептуальної метафори ГРІХ – це БРУД:

Wash away all my iniquity and cleanse me from my sin [Psalm 51:2].

Гріх визначається в релігійному аспекті як “вчинок всупереч волі, порядку та намірам Бога” [21, с. 115], як пряме або непряме порушення релігійних заповідей (заповітів Бога (богів), приписів та традицій), а у світській філософії – як порушення домінуючих морально-етичних правил, норм, що встановилися в суспільстві.

Важливою ознакою поняття гріха є його **усвідомленість**: гріх є наслідком акту волі індивіда (гріхом вважається не тільки вчинок, що порушує заповіді, але й бажання не слідувати їм), зумовлює **провину** та **покарання** [там само], хоча бо-

гословське тлумачення визнає гріхом порушення закону Божого та будь-яке, як вільне і свідоме, так й мимовільне і несвідоме, відхилення вчинком (або, навпаки, бездіяльністю), словом і помислом від заповідей Бога [19]:

Are we to suppose that human beings only exercise free will when they sin — or, worse, only sin when they exercise free will? [BNC, A7C 1582];

He said something about repenting for your sin [BNC, ALH 1656];

And little by little they came to see the great Christian doctrine that eternal sin must be, in the very nature of things, eternal punishment or eternal misery [BNC, GOD 764].

Передумову особистих гріхів людини Пророк Мойсей бачить у гріхопадінні праотців під впливом світу зовнішнього, що лежить узлі, та диявола, який підштовхує людину на гріх. Метафорично **самолюбство, егоїзм** людини Мойсей називає джерелом людської **хвороби**, якою є гріх. Осереддя гріха в людині – смертна плоть, з якої гріх проникає в душу та виявляє себе у вигляді думок, слів, вчинків, пристрастей [1 Быт. 3, 1–24]:

They were secret backbiters <...> haughty, boastful; inventors of new forms of sin, disobedient to parents, destitute of common sense [Romans 1:30];

Therefore don't let sin reign in your mortal body <...> [Romans 6:12]; <...> and sin, when it is full-grown, gives birth to death [James 1:15].

Поняття гріха пов'язується також із **неправдою** [1 Иоан. 1, 9] та **беззаконням** [1 Иоан. 3, 4]:

Woe to those who draw sin along with cords of deceit, and wickedness as with cart ropes [Isaiah 5:18].

May the iniquity of his fathers be remembered before the LORD; may the sin of his mother never be blotted out [Psalm 109:14].

Виникнення гріха спричинене **свавільним відхиленням людини від Бога** [1 Иоан. 3, 8; 1 Быт. 3]. Первинний гріх став причиною гріхів кожного з потомків Адама:

Cause of disunity: Sin — alienation of man from God; alienation of man from man [BNC, J27 260].

Поняття гріха в християнській картині світу закорінене у біблійській історії. Так, втрату людиною свободи та подібності до Бога вважає християнський філософ Григорій Нисський (IV ст. н.е.) наслідком гріхопадіння [15]. Гріх тісно переплітається з поняттям благодаті, спасіння через каяття: “В церкві немає ані раба, ані вільного, але того Писання визнає рабом, хто є поневоленим гріхом <...> й того вважає вільним, кому дарована свобода Божественною благодаттю” [8]:

Godly sorrow brings repentance that leads to salvation and leaves no regret [2 Corinthians 7:10]; <...> the necessity of repenting from sin and turning to God [Acts 20:21].

Гріх глибоко скривджує людину в філософській антропології Августина Блаженого (IV–V ст. н.е.) [10, с. 42]. Так, непримушена воля була для християнських богословів тим, що породжувало гріх, відповідальність за який несе людина [11, с. 35–36]. Гріху в концепції Августина приписується така глибина, що тільки Божественна благодать та приречення може дарувати людині свободу [24], адже Бог – єдиний виток та критерій моралі. Божественна мораль протиставлена земній чуттєвості, **недосконалості** людини. Після гріхопадіння новою якістю людини стала **бездуховність**, “рабство гріху”, а, отже, й “необхідність гріха” (цит. за: [11, с. 42]), при цьому підкреслюється, що гріх витікає з душі та є добровільним актом [2; 11, с. 40–48]:

But it was the original sin that darkened his understanding, weakened his will and left in him a strong inclination to evil [James Joyce, Ulysses];

So then with the mind, I myself serve God's law, but with the flesh, the sin's law [Romans 7:25].

Інші складові сутності гріха виділено в етичній концепції П'єра Абеляра (XI–XII ст.) [20, с. 5]. Гріх для П. Абеляра є згодою людини на зло, **осмислений** намір діяти проти волі Бога. Ті, які не знають Євангелія, не знають моральний закон релігійного життя й через своє незнання вільні від провини [1].

В етиці Фоми Аквінського (XIII ст.) гріхом є **дія, яка не узгоджується з розумом**. Істоти, що не є розумними, прагнуть власного блага, розумні – блага як такого, вищого блага. Отже міру доско-

налості людських вчинків визначають загальні принципи моралі, які містить в собі Божественний закон та якими людський розум володіє з досвіду [20, с. 742–743]:

In an age when sin and madness were so strongly associated <...> complete recovery showed divine forgiveness of whatever sin had caused the madness in the first place [BNC, CFX 642].

Приписування традиційним православ'ям гріха самій людині та підкреслення ролі **непримушеної волі** простежується у працях В.С. Соловйова (1853 р. – 1900 р.), який визначає гріхопадіння як “відпа-діння від Бога, **відсутність повного буття**” [11, с. 110–112; 17]. У філософській концепції С.Н. Булгакова (1871 р. – 1944 р.) акцентується ознака гріха як вільного вияву людської волі: людина як образ, як реальний прояв Софії є співавтором Бога у створенні світу – отже, не Бог, а саме людина дала згоду Богові бути гріховною [18а], тож джерелом зла є людина [3; 4].

Сутність гріха описується також через поняття Закону, без якого немає й гріха: “законом пізнається гріх”; гріх – “паразит святості та існує тому, що святість ще не відділена від нього, – тому що пшениця та плевели ростуть до часу разом” [22]. Гріх, як й кожний паразит, словами П.А. Флоренського, “руйнує <...> свого годувальника <...> та підри-ває себе самого” [22]. Душа через гріх втрачає свою цілісність, втрачає себе, адже “гріх – момент розладу, розпаду та розвалу духовного життя” [там само, с. 158]. Причину гріха П.А. Флоренський вбачає в “небажанні вийти зі стану само-тотожності, з тотожності “Я=Я”, або, точніше, “Я!” <...> ствердження себе без свого відношення до іншого <...>. Всі гріхи – лише видозмінювання, прояви власної упертості самості” [там само, с. 160].

Простежуючи розвиток поняття гріха в картині світу, неможливо не відмітити, що плин часу відда-ляв людину від слова та закону Божого дедалі більше, надаючи людині все повнішу свободу від моралі Божественного світоустрою – аж доки во-лонтаризм Фрідріха Ніцше (1844 р. – 1900 р.) не проголосив, що тепер людина є замість Бога [18 (б), с. 75–77]. Абсолютна свобода людини на-була нового значення: в концепції Ф. Ніцше гріх є

природним проявом людини [16].

На думку С. К'єркегора (1813 р. – 1855 р.), гріх є визначенням духу, а саме – **відчаю**: переосмис-ливши християнський догмат про гріховність відчаю, С. К'єркегор вважав відчай конститутив-ним атрибутом особистості [7, с. 7–42]. Заперечу-ючи сократівське пояснення гріха через незнання, С. К'єркегор також наголошує на свідомості гріха: якщо гріх виникає через незнання закону (або істи-ни), то він не існує, адже гріх має бути усвідомлю-ваним [13].

Гріх пов'язується із непримушеною волею і в етичній системі Іммануїла Канта (1724 р. – 1804 р.). За І. Кантом, не мораль повинна мати релігію у вигляді обґрунтування, а релігія має обґрунтуву-ватися мораллю [20, с. 242–243].

Поняття гріха набуває особливого осмислення в філософії Еріха Фромма (1900 р. – 1980 р.), який окремо виділяє проблему співвіднесених між со-бою “радості-задоволення” та “**гріха-прощення**” [23]:

Others forgive me for the wrong doing, and for the harm I do to them, but it's only God who can forgive my sin [BNC, KN8 171].

Християнська та іудаїстська теологія, зауважує Е. Фромм, ототожнює гріх з непокорю волі Бога, що є природним для авторитарного устрою суспільства, який мав на меті привчити людей бо-ятися. Але цього страху недостатньо для забезпе-чення функціонування держави – тоді цьому стра-хові та непокорі надається моральна та релігійна забарвленість, їх називають гріхом. Е. Фромм ви-водить, що традиційне теологічне поняття гріха належить характерній для модусу володіння (во-лодіння, за Е. Фроммом, – жадібність) авторитарній структурі, частиною якої є гріх. Модусу володіння протистоїть модус буття – модус неавторитарної структури, в якому гріх – відчуженість, егоїзм людських істот, роз'єднаність людини зі світом. “Й якщо егоцентрична роз'єднаність і є головний гріх, то він спокутується актом любові”, – ствер-джує Е. Фромм [там само].

Підводячи підсумки слід зазначити, що проана-лізовані концепції дозволяють узагальнити окремі властивості поняття гріха в етико-релігійному сег-

менті християнської картини світу європейців та виділити його наступні параметри, що знаходять підтвердження і у семному аналізі лексеми *sin*: свідоме закорінене в непримушеній волі людини порушення дією (бездіяльністю), словом або думкою закону та волі Бога; втрата єдності з Богом; моральне зло, притаманне всім людям; неправда; хвороба; беззаконня; недосконалість; бездуховність; нерозумність; самолюбство; провина; покарання; відчай; прощення.

Проведена розвідка засвідчує глибоку закоріненість поняттєвої складової концепту SIN / ГРІХ гріха у філософський і теологічний (етико-релігійний) сегменти картини світу на відповідних етапах її існування та вказує на її відносну історичну сталість. Еволюція поняттєвої складової концепту SIN / ГРІХ полягає у зміні не стільки його сутнісних параметрів, скільки ціннісного складника цього концепту, що проявляється в іншому ставленні до гріха сучасної людини порівняно з її попередниками і відповідає загальній тенденції до секуляризації суспільства ХХ – ХХІ століть. Останнє зумовлює перспективу подальших розвідок для створення лінгвокультурного портрету ГРІХА в англомовній картині світу різних історичних періодів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абельяр П. Диалог между Философом, Иудеем и Христианином [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.philosophy.ru/library/vopros/01.html>.
 2. Августин Св. О свободе воли [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.philosophy.ru/library/august/de_libero_arbitrio.rus.html.
 3. Бердяев Н.А. Философия свободы [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.vehi.net/berdyayev/filosovob/index.html>.
 4. Булгаков С.Н. Свет невечерний. Созерцания и умозрения [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.vehi.net/bulgakov/svet/index.html>.
 5. Воркачев С.Г. Концепт счастья в русском языковом сознании: опыт лингвокультурологического анализа / С.Г. Воркачев. – Краснодар: Изд-во Кубан. Гос. технол. ун-та, 2002. – 142 с.
 6. Герасимова И.А. Деонтическая логика и когнитивные установки / Герасимова И.А. // Логический анализ языка: Языки этики / Отв. ред.: Н.Д. Арутюнова, Т.Е. Янко, Н.К. Рябцева. – М.: Языки русской культуры, 2000. – С. 7–17.
 7. Долгов К.М. От Киркегора

до Камю: Очерки европейской философско – эстетической мысли XX века / К.М. Долгов. – М.: Искусство, 1990. – 399 с.
 8. Златоуст Иоанн. Творения [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.ispovednik.ru/zlatoust/index.htm>.
 9. Карасик В.И. Языковые ключи / В.И. Карасик. – М.: Гнозис, 2009. – 406 с., с. 22 – 32.
 10. Кассирер Э. Избранное: Индивид и космос / Э. Кассирер. – М.; СПб.: Университетская книга, 2000. – 654 с.
 11. Комаров Ю.С. Общество и личность в православной философии / Ю.С. Комаров. – Казань: Издательство Казанского университета, 1991. – 188 с.
 12. Кубрякова Е.С. Концепт / Е.С. Кубрякова // Краткий словарь когнитивных терминов. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1997. С. 90 – 93.
 13. Кьеркегор С. Введение в христианство [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.kierkegaard.newmail.ru/works/Indovelse_i_Christendom.html.
 14. Кьеркегор С. О понятии иронии с особым вниманием к Сократу [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.kierkegaard.newmail.ru/works/Begrebet_Ironi.html.
 15. Нисский Григорий Св. Об устройении человека [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.vehi.net/nissky/nissky.html>.
 16. Ницше Ф. Веселая наука [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.philosophy.ru/library/nietzsche/gaya_scienza.html.
 17. Соловьев Вл. Чтения о богочеловечестве [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.philosophy.ru/library/solovev/chteniya.html>.
 18. Философская энциклопедия / Гл. ред. Ф.В. Константинов. (а) Т. 5. (б) Т. 4. (в) Т. 2. – М.: Советская энциклопедия, 1962. – (а) 740 с. (б) 592 с. (в) 576 с.
 19. Философский словарь / Статья ‘Грех’ [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://mirslovarei.com/fil_G/.
 20. Философский энциклопедический словарь / Гл. редакция: М.Ф. Ильичев, П.Н. Федосеев, С.М. Ковалев, В.Г. Панов – М.: Советская энциклопедия, 1983. – 840 с.
 21. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА – М, 1999. – 576 с.
 22. Флоренский П.А. Столп и утверждение истины: Опыт православной теодицеи / П.А. Флоренский. – М.: ООО “Издательство АСТ”, 2003. – 640 с.
 23. Фромм Э. Иметь или быть [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://psylib.org.ua/books/fromm02/index.html>.
 24. Augustine St. The Confessions [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.newadvent.org/fathers/1101.htm>.
 25. Britanica Online Encyclopedia / Статья ‘Sin’ [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/545534/sin>.

**СПИСОК ДЖЕРЕЛ
ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ**

1. Bible [Електронний ресурс] // Режим доступу: [http://](http://bible.cc/)

bible.cc/ . 2. British National Corpus [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://www.natcorp.ox.ac.uk/>. 3. Joyce James. Ulysses.

© О.В. Ваховська 2010